

Hi ha una variant amb *g*-protètica, que ja figura com a lliçó alterna en un altre passatge del dit receptari valencià: «sia pres un ayl e sia partit per lo mig, e pren aquel gril que té en lo cor, e mit-lo en lo canó del membre del om, e de continent orinarà; e perfum-se ab *guisop*» (mal llegit com *ginsop*, *BABL VII*, 409); de fet sento *gizôpo* com a nom d'una planta desinfectant, a Gata de Gorgos; i *guisop* «yerva» i «isopo para rociar» en Sanelo (I, 85v2). Variant més documentada encara en castellà [S. XVI, i veg. *DCEC II*, 935b32-41, article extens que hom consultarà per a d'altres precisions]. És sabut que en castellà s'ha convertit, així mateix, en el nom del salpasser, per tal com usaven ramelletes d'aqueixa herba per fer els aspergis; d'on també *izôp* 'salpasser' a l'Alt Pallars (Tor, 1932) i ja en les *Vides R* «enaprés hom revirona l'autar, e après hom li geta desús aygua beneseta, ab *l'isop*», 258r2 (= *cum ysopo adspertitur*, 849.20). També a l'Alt Aragó: *el isôpo* (Bielsa, 1965).

DERIV.: *Hisopet* [Matarranya, *DAG*. 'pinzell'].

HÍSPID, pres del ll. *hispidus* 'erigat', 'aspre'. □ 1.ª doc.: c. 1910 (*AlcM*; *DFA*).

HISSAR, igual que el cast. *izar*, port. *izar*, it. *issare*, i fr. *hisser*, sembla haver significat primitivament 'aquissar, instigar', mot d'origen onomatopeic, mentre que en les llengües germàniques es degué pendre del francès; per raons geogràfiques i també pel fet que en francès ja apareix des de molt antic (S. XII), i en el sentit primitiu, és probable que totes les llengües el vagin pendre del francès. □ 1.ª doc.: 1805, Belv.

Com a terme nàutic apareix en totes les llengües cap al S. XVI, documentat quasi pel mateix temps: fr. *bisser* [1538], it. *issare* [1549], cast. *izar* [1539], i en portuguès [princ. S. XVII] i català, llengües on escasseja la documentació nàutica i lexical, sobretot en la nostra, també degué existir ja llavors. En les llengües germàniques la seva aparició és en ordre dispers, i més aviat posterior: b. al. *bissen* [1536], en suèc, danès i neerlandès sembla ser encara força posterior, i és estrany a les velles llengües nàutiques d'aquesta família, car manca enterament en escandinau antic, anglo-saxó i anglès.

El fet que en el dialecte picard la consonant sigui *hichier*, comprova que la forma originària era el *hicier* del francès antic, amb la seva *ç* (incompatible en principi amb un origen germànic), i en aquesta llengua apareix ben documentat amb el sentit de 'aquissar, abordar un gos, instigar', des de 1180. En el *DCEC* vaig acabar de demostrar el caràcter infundat de les etimologies germàniques que hom admetia generalment, i no caldrà repetir ací la documentació i els raonaments que vaig exposar-hi detingudament. El punt de partida fou l'imperatiu *bissa* (i formes homòlogues), usat com a expressió exhortativa i urgidora, per a la marineria que hissava una vela, un arbre, una bandera etc. Com es documenta ja en Rabelais: «Couraige, enfans... Au tringuet de gabie. *Inse, inse!* Aux boulingues... La main à l'*insail*. *Inse, inse, inse!* Sus,

sus, sus, enfans, diligentement».

En català ja Belv. dona al mateix temps l'acc. etimològica «*issar els gossos*», tot remetent a la variant *abissar*, de la qual ningú no ha discutit mai l'origen onomatopeic: *biss, hiss!* En la documentació dels nostres autors i parlants, tenim, junt amb l'acc. nàutica, unes altres que donant mostres d'un ús més ampli i del caràcter imperatiu del mot, en comproven l'origen exhortatiu i onomatopeic. «Dins un bot allà a la vora, / s'atura alegre a pescar; / un vell patró barba-blanca / ha pres per guia i company; / rema el patró, vora, vora, però se cansa aviat, / i llavors *bissa* la vela, / que empeny un aire suau», Costa i Llobera (*Trad. i F.*, *IdOr* xxv, p. 73).

Però d'altra banda el veiem aplicat, així mateix, a d'altres alçaments: «nos ajudaren a *issar* la barca en terra», Bosch de la Trinxeria (*Pla y Munt.*, 118); «Sant Pere --- es llença a sos peus: —Mestre, o Mestre --- Tinc sa mare a s'infern i voldria que la'n traguéssiu. --- —De caritat que no en feia? --- —Un cop va donar un forc de cebes a un mort de fam. —Doncs --- aquest és es cap, que han d'allargar a sa teua mare: Que s'hi aferru i amunt! Sant Pere va cridar: —Apa, arrapeu's as trenat, mare, que us pujaré --- Sant Pere --- tira que tira, i l'anava *bissant*», Ruyra (*La Parada*, p. 43). I a Tossa *guissar* significa «pouar, treure una galleda d'aigua» (*DAG*).

L'ús primordial com a interjecció imperativa, el veiem imitat en la tragèdia dels *Putxinellis* de Cor.: «COR DELS PESCADORS: Prenem les riqueses de la mar on les trobem, --- *Hissa, bisca, bisca...* / El qui ha provat la vida de la mar no se'n deixa... / *Hissa, bisca, bisca...* / Pròdiga i traïdora m'atrau com dona encesa d'amor. --- Risseu la vela i traieu el timó; remulleu la xarxa i *bisseu-me-la* estesa, per si cal pescar els guardians de la costa», *De Plaer no n'hi ha mai prou* (*O. C.*, 640a).

DERIV.: *Hissador*. *Hissa!* interjecció d'encoratjament: «Orsa, Pere; *issa*, Simó!», PdAPenya. I substantivat, esdevé el nom de la corda usada per alçar un envelat: «Lo tràfec d'est dia --- ha estat gran; no obstant que causava prou bulla el més, com lo de *bissa*, al posar des de terra, dretes, 3 o 4 antenes, a la vora de la paret --- per los vinents sarau --- tirant cordes per guarnir una gran vela --- ajudant-los en tal *bissa* lo pare Jaume de l'Hospital --- tirant tots la corda per adreçar l'antena», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 134, 135). *Abissar*.

HISTERESI, 'retardació', derivat del gr. *ὑστερός* 'tardà'. Els lingüistes usem com a tecnicisme el compost d'aquest, ⁺*histerogeni*, aplicat als fets lexicals, i altres, de creació secundària, que es van produir en data posterior a la que hom podria creure o en data més tardana que d'altres.

HISTÈRIC, pres del ll. *hystericus* id., i aquest, del gr. *ὑστερικός* 'relatiu a la matriu i a les seves malalties', derivat de *ὑστέρη* 'matriu', òrgan al qual atribueixen la causa de l'histerisme. □ 1.ª doc.: 1840, La-